

UTICAJ AKULTURACIJE, ETNI KOJ IDENTITETA I PERCIPIRANE DISKRIMINACIJE NA PSIHI KO BLAGOSTANJE SRPSKIH IMIGRANATA U KANADI

UVOD

Ovim istraživanjem želimo da doprinesemo boljem razumevanju problema imigracije sa psihološkog aspekta. Ispitivali smo kako neki od faktora, inače neizbežni u procesu adaptacije imigranata na novu sredinu, utiču na mentalno zdravlje i subjektivno psihičko blagostanje.

U ovom slučaju iskustvo imigracije je praćeno akulturacijom ili procesom bihevioralnih, psiholoških i kulturnih promena koji se dešava kada imigrant stigne u novu sredinu (1, 2). Za razliku od prethodnih, jednodimenzionalnih teorija akulturacije po kojima se usvajanjem vrednosti nove kulture proporcionalno gube vrednosti stare kulture, po novim teorijama se smatra da imigrant može da usvoji vrednosti, ideje i verovanja novog društva u koje je došao, a u isto vreme da zadrži vrednosti, verovanja i ideje kulture iz koje potiče. Ovaj model se naziva dvodimenzionalni model i njegov osnivač je kanadski psiholog Džon Beri (1, 2). Beri opisuje četiri akulturacione strategije i smatra da je integracija nauspešnija akulturaciona strategija (2). Beri smatra da vrsta akulturacione strategije direktno utiče na mentalno zdravlje imigranata i da je integracija akulturaciona strategija koja rezultira najboljim mentalnim zdravljem. U ovom radu ćemo poći od Berijeve hipoteze i empirijski proveriti da li i kako se vrsta akulturacione strategije reflektuje na mentalno zdravlje srpskih imigranata. Berijev model smatramo naročito adekvatnim za jednu tako izrazito multikulturalnu sredinu kao što je Kanada.

Takodjer, uz pojam imigracije neizbežno ide i pojava diskriminacije imigranata. Iako je Kanada multikulturalno društvo i generalno tolerantna prema novim imigrantima, predrasude i diskriminacija prema imigrantima i dalje postoje. Prema studijama koje su radjene na pripadnicima drugih imigrantskih zajednica, ova diskriminacija direktno utiče i ugrožava mentalno zdravlje imigranata (3, 12).

Bazirani postulat teorije multiple diskrepance je da su sreća i zadovoljstvo funkcija percipiranog procepa između onoga što osoba ima i želi, šta relevantni drugi imaju, onoga što je osoba imala u prošlosti i onoga što ima sada (10). Pristup sa stanovišta multiple diskrepance izgleda veoma primenjiv u proučavanju životnog zadovoljstva imigranata, (20). U ovom istraživanju upotrebićemo sledeće evaluativne kriterijume: očekivanja koja su srpski imigranti imali u vreme kada su imigrirali, postignuće rođjaka i prijatelja koji su ostali u Srbiji, postignuće osobe sličnih godina i obrazovanja koja je ostala da živi u Srbiji, postignuće za koje imigranti misle da bi postigli da su ostali u Srbiji, postignuće Kanadjana srednje klase.

Takodjer, želimo da istražimo kako etnički identitet utiče na mentalno zdravlje i subjektivno psihičko blagostanje srpskih imigranata. Sva dosadašnja istraživanja ovog

fenomena su pokazala da je etnički identitet od ključnog značaja za mentalno zdravlje (12, 14). Lewin (8) naglašava da individua treba jak osećaj identifikacije sa svojom kulturom i etničkom zajednicom u cilju razvijanja psihičkog blagostanja i ako ovaj fenomen nije dovoljno razvijen to rezultira u samo-mržnji i poricanju vlastitog etničkog identiteta. Etnički identitet i na druge načine doprinosi općem uvanju mentalnog zdravlja imigranata. Radovi Kaspereve, Noha i saradnika (12) pokazuju da jak etnički identitet ublažava uticaj diskriminacije na depresiju. Istraživanja Moskovske (11) koja su radjena na imigrantima filipinskog porekla u Americi su težila da utvrde da li je etnički identitet povezan sa mentalnim zdravljem i da li ublažava stres uzrokovan diskriminacijom. Empirijska studija je utvrdila da je jačina etničkog identiteta bila povezana sa depresivnim simptomima i da su osobe koje su imale vrlo izgrađen etnički identitet patile od manjeg broja depresivnih simptoma u odnosu na osobe kod kojih je etnički identitet bio slab. Drugim rečima, etnički ponos, etnička uključenost i posvećenost etničkoj grupi ublažava stres uzrokovan rasnom/etničkom diskriminacijom i štiti mentalno zdravlje (11, 12). Toresovo ispitivanje odraslih imigranata latino-američkog porekla (19) je imalo cilj da utvrdi da li svest o vlastitom etničkom identitetu i etnička posvećenost ublažavaju efekat diskriminacije. Utvrdio je da etnička svest povećava simptome psihološkog stresa. S druge strane etnička posvećenost ublažava negativni efekat diskriminacije na mentalno zdravlje. Iz ovoga vidimo da etnički identitet može biti zaštitni faktor, ali i faktor rizika za psihološki stres. Cilj ovog istraživanja je da vidimo koje rezultate ćemo dobiti na uzorku srpskih imigranata.

Doživljaj kontrole vlastitog života je bitan za mentalno zdravlje i psihičko blagostanje (13). Istraživanja su pokazala da je osećaj kontrole koji imigranti imaju nad svojim životom direktno povezan sa njihovim mentalnim zdravljem (17). Naša hipoteza ide u istom pravcu kad su u pitanju srpski imigranti.

U ovom radu baviti ćemo se i jednim veoma apstraktnim fenomenom kao što je subjektivno psihičko blagostanje, tj. sreća. Subjektivno psihičko blagostanje je veoma koristan indikator psiholoških posledica imigriranja (21). Ispitivanje subjektivnog psihičkog blagostanja imigranata će obuhvatiti i ispitivanje zadovoljstva životom i mentalnog zdravlja.

Također je problemu adaptacije i akulturacije adolescenata iz imigrantskih porodica pridavana znatno veća pažnja nego ispitivanju istih procesa kod njihovih roditelja (17). Mi smo naše istraživanje usmerili isključivo na prvu generaciju, jer ona je ta koja je najizloženija akulturacionim problemima i akulturacionom stresu.

GLAVNA HIPOTEZA ISTRAŽIVANJA

Postoji pozitivna povezanost između akulturacije, etničkog identiteta, percipirane diskriminacije, doživljaja kontrole, multiple diskrepance i samopoštovanja s jedne strane i subjektivnog psihičkog blagostanja i mentalnog zdravlja s druge strane.

SPECIFI NE HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

1. Postoji pozitivna povezanost između akulturacione strategije s jedne strane i mentalnog zdravlja i subjektivnog psihi kog blagostanja s druge strane. Pretpostavljamo da će biti mentalno zdraviji, zadovoljniji i sre niji ispitanici koji su izabrali integraciju kao akulturacionu strategiju u odnosu na ispitanike koji su izabrali separaciju, asimilaciju ili marginalizaciju. Pretpostavljamo da će ispitanici ija je akulturaciona strategija marginalizacija imati najgore mentalno zdravlje.
2. Postoji pozitivna povezanost između stepena etni kog identiteta s jedne strane i mentalnog zdravlja i subjektivnog psihi kog blagostanja s druge strane. O ekujemo da će ispitanici sa ja im etni kim identitetom biti mentalno zdraviji, zadovoljniji i sre niji.
3. Pretpostavljamo da postoji povezanost između percipirane diskriminacije i mentalnog zdravlja i subjektivnog psihi kog blagostanja i da će ispitanici koji su više bile izloženi diskriminaciji biti manje zadovoljniji, manje sre ni i imati narušenije mentalno zdravlje.
4. Pretpostavljamo da će u skladu sa teorijom multiple diskrepance, koju je predložio Mikolas, zadovoljstvo srpskih imigranata zavistiti od toga kako procenjuju svoju poziciju u odnosu na relativne druge: vršnjake koji su ostali u Srbiji, Kana ane srednje klase i druge imigrante srpskog porekla. U skladu sa pomenutom teorijom zadovoljstvo srpskih imigranata će zavistiti i od procene da li bi njihov život bio bolji ili gori da su ostali u Srbiji. Procena će takodjer zavistiti i od diskrepance između života koji su imigranti o ekivali i života koji imaju u Kanadi.
5. Pretpostavljamo da postoji pozitivna povezanost između doživljaja kontrole nad sopstvenim životom s jedne strane i mentalnog zdravlja i subjektivnog psihi kog blagostanja s druge strane. Pretpostavljamo da će ispitanici sa ja e izraženim doživljajem kontrole nad svojim životom biti mentalno zdraviji, sre niji i zadovoljniji.
6. Postoji pozitivna povezanost između samopoštovanja i optimizma s jedne strane i mentalnog zdravlja i subjektivnog psihi kog blagostanja s druge strane. O ekujemo da će osobe sa višim nivoom samopoštovanja biti mentalno zdravije, zadovoljnije životom i sre nije.

CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj istraživanja je da se ispita uticaj akulturacione strategije, etni kog identiteta, percipirane diskriminacije, doživljaja kontrole, multiple diskrepance i osobina li nosti na mentalno zdravlje i subjektivno psihi ko blagostanje srpskih imigranata prve generacije u Kanadi.

Izvedene iz osnovnih, specifi ne ciljeve istraživanja možemo svrstati u šest grupa:

Prva grupa ciljeva podrazumeva da se ustanovi kako i u kojoj meri različite akulturacione strategije utiču na mentalno zdravlje i subjektivno psihičko blagostanje srpskih imigranata prve generacije u Kanadi.

Druga grupa ciljeva podrazumeva da se ustanovi da li i u kojoj meri stepen etničkog identiteta utiče na mentalno zdravlje i subjektivno psihičko blagostanje srpskih imigranata prve generacije u Kanadi.

Treća grupa ciljeva podrazumeva da se ustanovi da li i u kojoj meri percipirana diskriminacija utiče na mentalno zdravlje i subjektivno psihičko blagostanje srpskih imigranata prve generacije u Kanadi.

Četvrta grupa ciljeva podrazumeva da se ustanovi da li i u kojoj meri diskrepanca između onog što imigranti procenjuju da imaju u odnosu na relevantne druge i u odnosu na očekivanja koja su imali kada su došli u Kanadu uticati na njihovo mentalno zdravlje i subjektivno psihičko blagostanje.

Peta grupa ciljeva podrazumeva da se ustanovi da li i u kojoj meri doživljaj kontrole nad sopstvenim životom uticati na mentalno zdravlje i subjektivno psihičko blagostanje srpskih imigranata prve generacije u Kanadi.

Šesta grupa ciljeva podrazumeva da se ustanovi da li i u kojoj meri crtenosti utiču na mentalno zdravlje i subjektivno psihičko blagostanje srpskih imigranata prve generacije u Kanadi.

METODE ISTRAŽIVANJA

1. TIP STUDIJE I UZORAK

Ovo istraživanje je studija preseka. Istraživanje će se baviti srpskim imigrantima prve generacije koji su stigli u Kanadu u poslednjem talasu migracije od 1990. godine do danas. Uzorak će se sastojati od 200 ispitanika prve generacije srpskih imigranata, što predstavlja 0.5 % ukupne srpske imigracije u Kanadi. Nemamo podatak o ukupnom broju srpskih imigranata prve generacije u Kanadi.

U prvu generaciju ćemo ubrojiti one srpske imigrante koji nisu rođeni u Kanadi. Ovo istraživanje smo usmerili isključivo na prvu generaciju imigranata jer su oni ti koji su došli samostalno i mnogo su više izloženi akulturacionim problemima, akulturacionom stresu i akulturacionom konfliktu od svojih potomaka tj. druge i treće generacije imigranata.

2. MESTO, NAČIN I PERIOD ISPITIVANJA

Ispitivanje će biti sprovedeno u Torontu u toku leta i jeseni 2012. godine. Do ispitanika ćemo dolaziti slučajnim odabirom srpskih prezimena u telefonskom imeniku, intervjui će biti zakazivani telefonom i obavljani kroz direktan razgovor u kućama ispitanika. Drugi način dolaska do ispitanika će biti preko srpskih udruženja (srpski folklor i sportska društva), a razgovor će biti zakazivan i obavljan na istom načinu. Anketa će se sastojati od 104 pitanja.

3. VARIJABLE ISTRAŽIVANJA

Nezavisne varijable ovog istraživanja biće: 1. akulturaciona strategija; 2. etnički identitet; 3. percipirana diskriminacija; 4. multipla diskrepanca; 5. doživljaj kontrole (mastery) i 6. samopoštovanje / samovrednovanje.

Zavisne varijable u ovom istraživanju su: 1. mentalno zdravlje i 2. subjektivno psihičko blagostanje. Subjektivno psihičko blagostanje strukturalno ima dve komponente: a) kognitivnu - zadovoljstvo životom i b) emotivnu - osećaj sreće. U ovom radu ćemo ispitivati obe komponente subjektivnog psihičkog blagostanja.

Kontrolne / pridružene varijable su: pol, godine starosti, bračni status, dužina boravka u Kanadi, uzrast kada je osoba došla u Kanadu, obrazovanje, nivo posla u Srbiji - nivo posla u Kanadi, zaposlenost, zadovoljstvo poslom, stepen znanja engleskog jezika, prisustvo članova šire porodice u Kanadi i visina prihoda.

4. PRIMENJENI INSTRUMENTI MERENJA

Akulturacionu strategiju ćemo ispitivati Vankuverskim indeksom akulturacije (Vancouver Acculturation Index) koji smo preuzeli od Rajdera, Alena i Polhussa (16). Skala je petostepena, likertovog tipa i ima dvadeset ajtema. **Etnički identitet** ćemo ispitati MEIM (The Multigroup Identity Measure) skalom koju smo preuzeli od Pinija i prilagodili srpskom uzorku (14). Skala ima deset ajtema. **Percipiranu diskriminaciju** ćemo ispitivati pomoću petostepene Likertove skale koju smo konstruisali za potrebe ovog istraživanja. Skala ima deset ajtema. Ispitanici će biti pitani u kojoj meri su doživeli diskriminaciju u različitim životnim situacijama. **Multiplu diskrepancu** ćemo ispitivati skalom koju smo dizajnirali za potrebe ovog istraživanja po uzoru na Mikolasovu skalu (10). Skala ima pet ajtema. **Doživljaj kontrole** nad sopstvenim životom ćemo ispitivati Perlinovom skalom doživljaja kontrole (13). Skala ima sedam ajtema. **Samovrednovanje** ćemo ispitivati Rozenbergovom skalom samopoštovanja (15). Ovo je napoznatiji instrument za ispitivanje samopoštovanja. Sastoji se od deset ajtema na koje ispitanici odgovaraju korišćenjem petostepene Likertove skale.

Dve strukturalne komponente psihičkog blagostanja: kognitivnu - zadovoljstvo životom i emotivnu - osećaj sreće ćemo ispitivati zasebnim skalama. **Kognitivnu komponentu**

psihi kog blagostanja emo ispitivati pomo u skale životnog zadovoljstva koju smo preuzeli od Dinera (5). Skala ima pet ajtema. **Emotivnu komponentu** emo ispitivati skalom sre e koju smo preuzeli od Ljubomirske i Lepera (9). Skala ispituje subjektivno, globalno ose anje sre e. Skala se sastoji od etiri stavke, a odgovori se daju na sedmostepenoj skali Likertovog tipa.

Mentalno zdravlje emo meriti skalom opšteg mentalnog zdravlja (GHQ 12 - General Health Questionnaire) koju smo preuzeli od Goldberga i Viliijamsa (7). Skala meri akutno mentalno zdravlje. Usmerena je na dva glavna podru ja - nesposobnost da se normalno funkcionirše i pojavu novog i stresnog iskustva. Skala ima dvanaest ajtema.

Jezi ku fluentnost emo ispitivati pomo u skale preuzete od Klarka i Kliforda (4). Skala ima etiri ajtema i etverostepena je, Likertovog tipa.

Zadovoljstvo poslom cemo ispitivati jednoajtemskom skalom koju smo konstruisali za potrebe ovog istrazivanja.

5 STATISTI KA ANALIZA

Ispitivanje pouzadanosti i valjanosti skala – Potrebno je da ispitamo vrednost odabranih skala u izabranoj populaciji. Prvo emo uraditi kulturalnu adaptaciju samih skala, a potom emo ispitivati razli ite aspekte njihovih pouzdanosti i valjanosti. U tu svrhu koristi emo Kronbahov koeficijent alfa.

Deskriptivna statistika – U zavisnosti od skale merenja koristi emo odgovaraju e mere centralne tendencije i mere varijabiliteta (aritmeti ka sredina i standardna devijacija) za omernu i intervalnu skalu, medijala i interkvartilni opseg za ordinalnu skalu i mod i binomna vraijansa za nominalnu skalu merenja). Ispitivanje normalnosti raspodela skorova obavi e se pomo u Kolmogorov-Smirnovljevog testa. Isto se odnosi i na mere korelacije (Pirsonov koeficijent za omernu i intervalnu skalu, Spirmanov koeficijent za ordinalnu i ve i izbor koeficijenata korelacije za nominalnu skalu merenja).

Ispitivanje razlika – Skorovi svake skale e se porediti u odnosu na kontrolne / pridružene varijable. U zavisnosti od kontrolnih varijabli analize razlika e se uraditi koriš enjem t-testa ili Mann-Whitneyevog testa u slu aju kada su dve kategorije u pitanju ili parametarske Fišerove ANOVE, odnosno, Kruskall-Walisovog testa kada je više kategorija u pitanju, odnosno, korelacije kada je pridružena varijabla merena omernom ili intervalnom skalom merenja.

Regresioni model – Kako je naša generalna hipoteza u obliku regresionog modela upotrebi emo više univarijantnih linearnih i multivarijantnih linearnih regresija u kojima e zavisne varijable biti povezivane sa nezavisnim bez i uz prisustvo kontrolnih / pridruženih varijabli.

ORIGINALNI NAU NI DOPRINOS

Ako uzmemo u obzir da je u poslednjem valu srpskog emigriranja, Kanada jedna od najzastupljenijih imigrantskih zemalja, i da je srpska imigracija u Kanadi neopravdano zapostavljena u istraživanjima svih nau nih disciplina, name e se goru a potreba nau nog bavljenja Srbima u Kanadi. Najpribližnije istraživanje urađeno do sada je rad o akulturaciji izbeglica iz bivše Jugoslavije (6). Koliko je nama poznato, osim našeg rada o vrednostima (22) ne postoji empirijsko psihološko istraživanje srpske imigracije u Kanadi. Namera nam je da ovim radom proširimo saznanja do kojih smo u našem prethodnom radu došli. injenica da niko do sada nije ispitivao problem sa kojima se suo avaju Srbi u Kanadi, nau no opravdava i predstavlja originalni doprinos ovog rada.

U ovom radu smo se opredelili za noviji dvodimenzionalni model, koji predstavlja mnogo sveobuhvatnije gledanje na akulturaciju, u emu takodje vidimo originalni doprinos ovog rada.

Pored toga, u dosadašnjoj svetskoj literaturi veliki broj radova je posve en ispitivanju uticaja akulturacionih problema i problema percipirane diskriminacije kod imigranta koji su "vidljive manjine" dok je broj radova koji ispituju psihološke aspekte imigracije kod imigranata koji ne spadaju u "vidljive manjine" izuzetno mali . U tom smislu rezultati ovog našeg istraživanja e imati mnogo ve i nau ni doprinos.

LITERATURA:

1. Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5-34.
2. Berry, J.W., & Sam, D., (1996). Acculturation and adaptation. In J.W. Berry. M.H. Segall. & C. Kagitcibasi (Eds.). *Handbook of Cross-Cultural Psychology. Vol. 3. Social Behavior and Applications*. Boston: Allyn & Bacon.
3. Beiser, M., & Hou, F. (2006). Ethnic identity, resettlement stress and depressive affect among Southeast Asian refugees in Canada. *Social Science & Medicine*, 63, 137-150.
4. Clark, J. L. D., & Clifford, R. T. (1988). The FSI/ACTFL proficiency scales and testing techniques. *Studies in Second Language Acquisition (SSLA)*, 10, 129-147.
5. Diener, E., R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.

6. Djuraskovic, I., Arthur, N. (2009). The Acculturation of former Yugoslavian refugees. *Canadian Journal of Counselling / Revue canadienne de counseling* /, Vol. 43(1), 18-34
7. Golderberg, D., Williams P: A. User's guide to the general health questionnaire. Windsor, UK: NFER-Nelson 1988.
8. Lewin, K. (1948). *Resolving Social Conflicts*. New York: Harper.
9. Lyubomirski, S., Lepper, H. S. (1999). A measure of subjective happiness: preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, 46.137 -155.
10. Michalos, A. C. (1985): Multiple discrepancy theory. *Social Indicators Research*, 16, 347 -413.
11. Mossakowski, K.N.(2003). Coping with perceived discrimination: does ethnic identity protect mental health? *Journal of Health and social Behaviour*, 44, 18 - 31.
12. Noh, S., Kaspar, V., & Wickrama, K.A.S. (2007) Perceived discrimination and depression: Moderating effects of coping, acculturation, and ethnic support. *American Journal of Public Health*, 93, 232-38.
13. Pearlin, L. I., & Schooler, C. (1978). The structure of coping. *Journal of Health and Social Behavior*, 19, 2-21.
14. Phinney, J. S. (1992). The multigroup ethnic identity measure: A new scale for use with adolescents and young adults from diverse groups. *Journal of Adolescent Research*, 7, 156-176.
15. Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: University Press.
16. Ryder, A.G., Alden, L.E., & Paulhus, D.L. (2000). Is acculturation unidimensional or bidimensional?: A head-to-head comparison in the prediction of personality, self-identity, and adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 49-65.
17. Sam, D.L.(1998) . Predicting life satisfaction among adolescents from immigrant families in Norway. *Ethnic Health*. ;3(1-2):5-18.
18. Shin, H.S., Han, H., Kim, M. (2007) : Predictors of psychological well-being amongst Korean immigrants to the United States. *International Journal of Nursing Studies*. 44, 415 - 426.

19. Toress, L., Yznaga, D., Moore, K.M. (2011). Discrimination and Latino Psychological Distress: The Moderating Role of Ethnic Identity Exploration and Commitment. *American Journal of Orthopsiatry*, 81 ,526-534.
20. Vorha, N.(2000). Life Satisfaction of Indian immigrants in Canada. *Psychology and Developing Societies*,12, 109 -138.
21. Verkuyten, M., Nekuee, S., (2004), "Subjective Well-Being, Discrimination and Cultural Conflict: Iranians Living in The Netherlands", *Social Indicators Research* 47, 281–306.
22. Vukojevic, Vesna (2008). Uticaj tipa porodice i vrednosnih orijentacija na migriranje Srba u Kanadu. Magistarski rad. Univerzitet u Beogradu.